

20 18				V
		U		I
		D		D
U	D	I	N	E
		N		M

Zbornik Slavističnega društva Slovenije 28

Slovenistika in slavistika v zamejstvu – Videm

Uredila

Andreja Žele in Matej Šekli

Zveza društev Slavistično društvo Slovenije
Ljubljana 2018

Kazalo

Andreja ŽELE: Uvodnik	9
Plenarna predavanja	11
Giorgio CADORINI: Il furlan: storie, societât e la part dai Slovens	13
Roberto DAPIT: La condizione della tradizione orale slovena nella provincia di Udine	22
Marija BIDOVEC: Pouk slovenskega jezika in književnosti na italijanskih univerzah	36
Han STEENWIJK: Alcune particolarità del resiano ufficiale	51
Natka BADURINA: U spomen na profesoricu Fedoru Ferluga Petronio (1946–2018)	61
Slovenski jezik v Videmski pokrajini	65
Nataša GLIHA KOMAC: Slovenski jezik v Kanalski dolini	67
Matej ŠEKLI: Slovenski jezik v Reziji	82
Janoš JEŽOVNIK: Slovenski jezik v Terskih dolinah	95
Danila ZULJAN KUMAR: Slovenski jezik v Nadiških dolinah	108
Slovenski jezik v šolah v Furlaniji - Julijski krajini	123
Norina BOGATEC: Kdo v Italiji obiskuje vrtce in šole v slovenskem jeziku	125
Ester DERGANČ: Zgodnje poučevanje slovenščine kot drugega/tujega jezika	130
Biserka CESAR: Učim se govoriti, pisati in brati po slovensko: pouk slovenskega jezika v osnovni šoli	134
Vesna JAGODIČ: Poučevanje slovenščine na Državni večstopenjski šoli s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Špetru	137
Antonio BANCHIG: Slovenščine ni, lahko pa bi bila	141
Tadej PAHOR: Stanje slovenskega jezika na slovenskih zamejskih šolah	145

Pouk slovenskega jezika in književnosti na italijanskih univerzah	149
Lara PIŽENT: Med Baltikom in Furlanijo: primerjava dveh didaktičnih pristopov pri posredovanju slovenskega jezika in kulture	151
Rada LEČIČ: Pisanje učbenikov slovenščine za Italijane	156
Karin MARC BRATINA: Slovenščina na študiju prevajanja in tolmačenja v Trstu	159
Polona LIBERŠAR: Študij slovenskega jezika in književnosti na Univerzi v Padovi	165
Sanja PIRC: Percepcija slovenskega jezika in kulture na Univerzi La Sapienza v Rimu	169
Karin RADOVIČ: Marija Franca in njene <i>Šavrinske zgodbe</i>	173
Sara TRACOGNA: Esperimenti di mediazione linguistica e culturale: cosa può dire <i>Kakorkoli</i> al di fuori del contesto lubianese?	177
Sara BASALDELLA: L'esperienza di traduzione di una parte di uno dei più grandi inni alla figura materna, il romanzo <i>Na klancu</i> di Ivan Cankar	181
Luigi PULVIRENTI: Tri mesta, dva jezika, eno srce: življenjska in poklicna pot Rimljana, udomačenega na Slovenskem	190
Slovensko ustno izročilo v Videmski pokrajini	193
Monika KROPEJ TELBAN: Matičetovi zapisi terskih pripovedi. Prispevek k ohranjanju terske nesnovne dediščine	195
Barbara IVANČIČ KUTIN: Zagovori v terenskih zapisih iz Benečije	207
Milena Mileva BLAŽIČ, Alenka ŽBOGAR: Pravljice v slovenskem vzgojno-izobraževalnem sistemu od vrta do srednje šole	221
Slovanski jeziki in književnosti na Univerzi v Vidmu	233
Giorgio ZIFFER: Per l'origine di sloveno »velika noč«	235
Anna Maria PERISSUTTI: Josef Váchal: Un pittore al fronte	238
Prva svetovna vojna v slovanskih književnostih	247
Namita SUBIOTTO: Odmev prve svetovne vojne v romanu Pirnica Petreta M. Andreevskega	249
Špela SEVŠEK ŠRAMEL, Jana ŠNYTOVÁ: Refleksije velike vojne v prozi: češki in slovaški primer	257
Lidija REZONIČNIK: Prva svetovna vojna v poljski književnosti: odmev vojne v kratki prozi Zofie Nałkowske	269
Blaž PODLESNIK: Prva svetovna vojna v pogledih ruske književnosti	281

Jubilejni Cankar	291
Miran KOŠUTA: Ivan Cankar v očeh in peresu Fulvia Tomizze	293
Marija PIRJEVEC PATERNU: Italijansko branje Ivana Cankarja	308
Jožica ČEH STEGER: Ekološki prostori v Cankarjevi kratki prozi	318
Angel pozabe Maje Haderlap in Francoski testament Andreia Makina	329
Boža KRAKAR VOGEL: Stara nova vprašanja o maturitetnem eseju	331
Alojzija ZUPAN SOSIČ: Družinski testament v Angelu pozabe	341
Nadja DOBNIK: Makinov <i>Francoski testament</i>	352
Cankarjevo priznanje v osnovnih in srednjih šolah	363
Jožica JOŽEF BEG: Zakaj razpravljati o tekmovanju za Cankarjevo priznanje na slavističnem zborovanju?	365
Igor SAKSIDA: Cankarjevo tekmovanje in sodobne oblike preverjanja bralne zmožnosti	368
Tina GAČNIK: Tekmovanje za Cankarjevo priznanje v osnovni šoli	372
Saška HORVAT: Tekmovanje za Cankarjevo priznanje v srednji šoli	376
Izlet po Vidmu	379
Daniele DELLA VEDOVA: Ator ator: une cjaminade pal centri di Udin	381
Daniele DELLA VEDOVA: Naokrog – sprehod po središču Vidma (prevedel Matej ŠEKLI)	387
Občni zbor Zveze društev Slavistično društvo Slovenije	395
Predloga za novi častni članici	397
Utemeljitev priznanj	401

MIRAN KOŠUTA

Oddelek za humanistične študije Univerze v Trstu

kosuta@units.it

Ivan Cankar v očeh in peresu Fulvia Tomizze

Besedno mojstrstvo Ivana Cankarja ni bistveno zaznamovalo le slovenske književnosti, ampak je globoko vplivalo tudi na vrsto neslovenskih piscev. Med temi se je nazorsko, idejno, tematsko, etično in estetsko sporočilo Cankarjeve proze še posebej plodno dotaknilo italijanskega, istrsko-tržaškega pisatelja Fulvia Tomizze (1935–1999). Prispevek jemlje pod analitično lupo demiurški domet tega vpliva – ki je pri Tomizzi obrodil zlasti dramatizacijo Cankarjevega romana Martin Kačur z naslovom L'idealista (1976) in nekaj pomenljivih kratkih proz (npr. spominsko skico L'ora di sloveno) –, da bi induktivno izluščil tudi za neslovenske avtorje in kulturne miljeje dražljive univerzalije Cankarjeve umetnosti.

»Cankar me je znova prevzemal in vznemirjal zaradi skrajne zavezanosti svojemu svetu, v katerem se je moj nemalo zrcalil.« (Tomizza 1995: 148)¹ Tako odkrito je Fulvio Tomizza (1935–1999) izčrnilil avgusta 1994 v kratki prozi *L'ora di sloveno* (Ura slovenščine) svoje intimno sozvočje s prvo violino slovenskega pripovedništva. Nenaključno. Kajti med neslovenskimi avtorji, ki jih je Cankarjevo leposlovno mojstrstvo širom sveta neizbrisno zaznamovalo in demiurško oplodilo, ga najbrž ni večjega oboževalca in navdihnjenca njegove literature od priznanega tržaško-italijanskega pisatelja istrskih korenin. Poradovediti za vzgibi takšne fascinacije, prerešetati, kako je nazorsko, idejno, tematsko, etično ali estetsko sporočilo Cankarjeve proze pronicnilo skozi prostor in čas do pisatelja sosednjega naroda, kulture, jezika, katerih strun njegove človeške in umetniške notranjosti se je najmočneje in najgloblje dotaknilo, ni ravno postransko raziskovalno početje, saj neogibno podrazumeva analitično izluženje samih univerzalij Cankarjeve

¹ Fulvio Tomizza: *L'ora di sloveno*. V: Fulvio Tomizza, *Alle spalle di Trieste*. Milano, Bompiani, 1995, 148. Prevod odlomka M. K. V izvorniku: »Cankar tornava a incantarmi, e ad agitarmi, per l'estrema adesione al suo mondo, nel quale il mio si rifletteva non poco.«

umetnosti, tistega slovenske meje prestopajočega v njegovi umetnosti, kar nadprostorsko in nadčasovno nagovarja tudi naslovnike drugih nacionalnih, kulturnih ali jezikovnih sredin. Zato si bo v pričujočem prispevku plodno zastaviti, denimo, naslednja vprašanja: kako, s čim je Cankar vplival na Tomizzo? S katerimi nazorskimi, idejnimi, tematskimi, motivnimi, etičnimi ali slogovnimi izsevky ga je presvetlil? In kaj semensko Cankarjevega je naposled vzkliko na Tomizzevi književni njivi?

Odgovori na gornja vprašanja terjajo najprej sežeto osvetlitev pisateljevih stvarnih, biografskih soočenj z njegovim slovenskim vzornikom.

CANKAR V ŽIVLJENJU FULVIA TOMIZZE

Fulvio Tomizza se je z literaturo Ivana Cankarja prvič srečal v evforično nemirnem poosvoboditvenem času, nemara že leta 1946, med gimnazijskim študijem na italijanskem liceju »Carlo Combi« v Kopru. Razredu protislovensko nastrojenih nabritežev, med katerimi je bil pisatelj najglasnejši, ga je med na novo uvedeno, v italijanskih dijaških očeh vsiljeno in zato osovraženo tedensko uro slovenščine takrat bralno predočil tržaški profesor Josip Tavčar. Takole po Tomizzevem spominu:

Nekega dne, ne vem kako, je tržaškemu učitelju uspelo, da nam je v celoti prebral in prevedel eno stran Ivana Cankarja, njihovega največjega pripovednika. Govorila je o kmečki materi, ki se je odpravila na obisk k sinu v mestni zavod, in o sramu, ki ga je le-ta občutil pred svojimi vrstniki ob pogledu nanjo, vse dokler se ni potajil, da je ne pozna. Še noben spis ni dotlej ostreje zarezal v mojo dušo in osvetlil vsak zadržek, vztrepet, ki sem ga tudi sam občutil v salezijanskem zavodu v Gorici in zdaj na gimnaziji v Kopru, ko so me prihajali obiskovat starši ali kak drug vaščan. Bila je to zame dvojna moralna klopota, ker mi je posredno svarilo prihajalo v jeziku, za katerega sem hlinil, da ga ne poznam, in ker mi je prihajalo prek avtorja, ki ni bil za nobenega od nas vreden tega naziva [...], pa je kljub temu spreverčal mojo najskritejšo notranjost ... [...] Često navajam ta prizor kot enega izmed temeljnih trenutkov moje mladosti ... (Tomizza 1995: 146-147)²

² Prevod odlomka M. K. V izvorniku: »Un giorno, non so come, l'insegnante triestino riuscì a leggerci e a tradurci per intero una pagina del loro massimo narratore, Ivan Cankar. Raccontava di una madre contadina andata in visita al figlio in un convitto cittadino, e del senso di vergogna che questi scorgendola provò di fronte ai propri compagni, fino a fingere di non conoscerla. Nessuno scritto fino allora letto era penetrato più acutamente nel mio animo, mettendo in luce tutti i ritegni e i trasalimenti da me stesso provati al collegio

Cankarjeva znamenita, leta 1902 v »Zvončku« pod naslovom *Mater je zatajil* objavljena in na italijanski koprski šoli tedaj v slovenščini slišana črtica *Greh* je torej prva do dna vznemirila najskritejšo intimo odraščajočega, enajst ali dvanajstletnega Tomizze, ki se je empatično prepoznal v izviriškem Jožetu, njegovi zatajitvi matere pred sošolci, posledični krivdi, prepozmem kesanju in neizrečenem opravičilu. Tako globoko in trajno je zarezal takrat slovenski mojster mlademu Fulviu v dušo, da je še desetletja zatem prisojal dogodku miljniški pomen v osebni zorenju: Cankar da je nemudoma usodno vplival na njegove takratne »usmeritve in izbire«, pozneje pa ga »osvestil za dojetje rodne svete in lastnih najbolj avtentičnih nagnjenj« (Tomizza 1995: 147).³ Tako se ni čuditi, da je po vpisu leta 1953 na beograjsko romanistiko in igralsko akademijo Tomizza pristal za kratek čas prav v Cankarjevi Ljubljani, kjer se je preizkusil kot asistent češkega režiserja Františka Čápa pri snemanju filma *Trenutki odločitve* in hkrati bralno poglobljajal svoja slovenska književna znanstva.

Toda nov, mnogo usodnejši bralski stik z vrhniškimi mojstri je pisatelja doletel po izselitvi v Trst leta 1955, ko je zastavil pero za svoj prvi, istrsko vprostorjeni roman *Materada*, ki je izšel nato leta 1960. Med njegovim nastajanjem mu je namreč razgledani tržaški znanec, baron Raffaello de Banfield, posodil v branje Regentov in Sussekov italijanski prevod *Hlapca Jerneja*, o katerem je Tomizza že prej poznal iz Sabovega dela *Scorciatoie e raccontini* (Krajsnice in pripovedke) mnenje, da gre za sicer lep, vendar v primerjavi z Manzonijevima *Zaročencema* ali Dostojevskega *Zločinom in kaznijo* nič kaj poseben »romanček«.⁴ Za razliko od

salesiano di Gorizia e adesso al ginnasio di Capodistria quando venivano a trovarmi i genitori o un qualunque paesano. Fu un doppio schiaffo morale perché l'indiretto ammonimento mi veniva in una lingua che pure fingeva di non conoscere, attraverso un autore che per nessuno di noi era degno di tale titolo [...] e il quale invece sconvolgeva la mia interiorità più gelosa ... [...] Uso citare questo episodio come uno dei punti cardinali della mia giovinezza ...»

³ Prevod odlomka M. K. V izvirišku: »...il quale era destinato a influire sui miei orientamenti e sulle scelte quasi immediatamente, nel modo impulsivo proprio dell'età, in seguito a farmi pervenire a una presa di coscienza del mondo nativo e delle mie più autentiche inclinazioni ...«.

⁴ Prim. Umberto Saba: *Scorciatoie e raccontini*. Milano, Arnoldo Mondadori, 1946, 137-139. Navedeni odlomek o Sabovem dojetju *Hlapca Jerneja* se izviriško v celoti glasi: »Come lo resi a colei che me l'aveva prestato, la ringraziai di avermi fatto conoscere il bel romanzetto che - le dissi - mi era molto piaciuto, e di cui l'autore mi aveva ricordato - e non sapevo bene perché - il nostro Tozzi. Dissi anche (continuando a sbagliare) che al mondo erano

Cankarju ne ravno milega tržaškega pesnika pa se je zdela pripoved Tomizzi »prava in pravcata mojstrovina« (Tomizza 1995: 148),⁵ veliko boljša od del tedaj čislanih italijanskih neorealitov, s Pavesejem na čelu. »Za nameček,« bo o *Hlapcu Jerneju* pripomnil čez čas, »sem v malem cankarjanskem vesolju zaznal zamotano, nasilno in hkrati ponižno notranjost, ki je bila v isti sapi suha, a tako polna verske in bivanjske napetosti, da je vsiljevala slikovit jezik, bogato prepoln tajnih drhtenj in domala biblične slovesnosti.« (Tomizza 1995: 148)⁶ Takratnemu vodstvu Stalnega gledališča Furlanije Julijske krajine je Tomizza zato predlagal dramatizacijo Cankarjeve pripovedi *Hlapec Jernej in njegova pravica*, ki pa je bila kaj kmalu odklonjena »zaradi nekaterih zadržkov ideološke oziroma verske narave« (Tomizza 1995: 149).⁷

Vendar je zamisel o ugledališčenju Cankarjeve proze še dalje tlela v njem. In se naposled lahko bevkovsko izkresnila v požar, ko so se sredi sedemdesetih let XX. stoletja dotlej svinčena ideološko-politična vremena ob jadranski železni zavesi ojužila. Osimskemu sporazumu, ki je leta 1975 dokončno zakoličil mejo med Italijo in Jugoslavijo, je poskusila namreč vladajoča državna in deželna demokrščanska elita utrditi pot tudi prek izboljšanja narodnostnega ozračja v Furlaniji Julijski krajini in poživitve italijansko-slovenskega kulturnega dialoga z brechtovskim orožjem literature. Kaj boljšega in pripravnejšega ob tovrstnem cilju od prvega moža slovenske književnosti, ki prestopi prag italijanskega deželnega gledališkega templja, odet v sosedovo govorno obleko? Tedanji predsednik ustanove, razsvetljeni demokrščanski prvak Guido Botteri, je zato odprtih rok sprejel Tomizzev ponovni predlog o dramatizaciji Cankarja, tokrat njegovega leta 1906 objavljenega romana *Martin Kačur*, pač »v okviru kulturno-politične strategije, ki želi javni ustanovi 'naložiti'« – kot je poudaril – »vlogo mostu med kulturo jugoslovanskih narodov in italijanskim kulturnim svetom«.⁸

stati scritti dei libri ugualmente o più belli; p. es., per restare nella letteratura narrativa, *I promessi sposi*; meglio ancora, forse, *Delitto e castigo*.«

⁵ Prevod odlomka M. K. V izvorniku: »A me il libro [...] parve un vero e proprio capolavoro.«

⁶ Prevod odlomka M. K. V izvorniku: »Per di più riscontravo nel piccolo universo cankariano un'interiorità complessa, violenta e umile insieme, asciutta e nel contempo carica di tensione religiosa ed esistenziale, che imponeva un linguaggio icastico quanto ricco di oscure vibrazioni, di una solennità quasi biblica.«

⁷ Prevod odlomka M. K. V izvorniku: »Il progetto interessò molto ma lasciò anche aperte alcune perplessità di natura ideologica o religiosa, le quali erano destinate a farlo arenare.«

⁸ Guido Botteri: *Il Teatro Stabile ... »Quaderni del Teatro Stabile Friuli Venezia Giulia«*, n. s., št. 5, *Ivan Cankar: la forza dell'ideale*. Trieste, Antèditore, 1976, 1. Prevod odlomka M. K.

Da bi pot Cankarjevega učitelja iz Zapolja v Laze, iz ideala v blato in življenja v smrt, kar se da ustrezno prestavil na odrske deske, je vzel Tomizza v roke pri reški založbi Edit leta 1954 objavljeni prevod Eria Franchija. A ker ga slednji ni povsem prepričal in primagnetil k branju, si je priskrbel še slovensko izdajo dela in se skozi prevodno prebil s slovarsko pomočjo. Tako je odkril Cankarjevo

[...] drugo kleno in domače besedilo, morda manj intenzivno in mene nagovarjajoče, a s široko zasnovanim dogajanjem, ki ga skandirajo razne poklicne postaje osnovnošolskega učitelja. Martin Kačur, ki v naponu, da bi rešil svoje z bedo in nevednostjo sprijaznjeno ljudstvo kloni nasilju, tuji prevejanosti in lastnim najslabšim nagnjenjem, je utelešal grenko parabolo, ki pa je zajela vse plasti slovenske družbe s konca XIX. stoletja in hkrati ponazarjala večno neskladje med idealističnim zagonom in življenjsko vsakdanjostjo (Tomizza 1995: 150).⁹

Premiero Tomizzeve drame *L'idealista* (Idealist), gledališke različice romana *Martin Kačur*, so v tržaškem teatru Rossetti odigrali 19. novembra 1976 v obeležje rojstne stoletnice Ivana Cankarja. Naslovno vlogo je režiser Francesco Macedonio zaupal uveljavljenemu italijanskemu igralcu Corradu Paniju, ki je oder delil še z devetnajstimi sointerpreteri.¹⁰ Sceno in kostume je podpisal Sergio D'Osimo, glasbo Giampaolo Coral, ob premieri pa je izšla tudi posebna, peta letna številka »Zvezkov Stalnega gledališča Furlanije Julijske krajine«, ki je bila s Cankarjevo

V izvorniku: »... nel quadro di una linea di politica culturale che vuole "caricare" sull'istituzione pubblica la funzione di ponte tra la cultura dei popoli jugoslavi e il mondo culturale italiano.«

⁹ Prevod odlomka M. K. V izvorniku: »... pervenni alla scoperta di un altro pregnante e familiare testo, forse meno intenso e a me meno parlante, ma ben ampio nella sua trama, scandita dalle varie tappe di missione di un maestro delle elementari. Lanciato a riscattare il suo popolo dalla rassegnazione alla miseria e all'ignoranza, e finito lui stesso piegato dai soprusi e la scaltrezza altrui, e dalle proprie inclinazioni peggiori, Martin Kačur dava vita a un'altra parabola amara che attraversava però tutti gli strati della società slovena di fine Ottocento e nel medesimo tempo esemplificava l'eterna inconciliabilità tra slancio idealistico e prassi di vita quotidiana.«

¹⁰ Njegovi soigralci so bili: Leda Negroni, Nestor Garay, Carlo Cataneo, Anna Canzi, Umberto Raho, Giorgio Valletta, Roberto Paoletti, Lilia Carini, Lidia Braico, Iole D'Antoni, Mimmo Lo Vecchio, Daniele Griggio, Giancarlo Condé, Riccardo Canali, Luciano D'Antoni, Clara Gatto, Adolfo Bonomo, Giorgio Giustincic in Miriam Bartolini, poznejša, pod psevdonomom Veronica Lario bolj znana žena italijanskega mogotca in politika Silvia Berlusconi.

karikaturu na platnici, naslovom *Ivan Cankar: la forza dell'ideale* (Ivan Cankar: moč ideala) in prispevki Guida Botterija, Josipa Tavčarja, Josipa Koruze, Martina Jevnikarja, Marije Pirjevec, Marije Cenda Klinc, Žarka Petana, Fulvia Tomizze in Francesca Macedonia v celoti posvečena slovenskemu mojstru, njegovemu dramskemu posredniku in sami uprizoritvi. Predstava je požela odmeven uspeh, vzbudila širok kritiški in medijski odziv tako v Italiji kot v Jugoslaviji ter ponesla s skupno osemnajstimi ponovitvami Cankarjevo ime in delo daleč preko deželnih meja, vse do Ljubljane, Zagreba, Beograda ali Dunaja, kjer je leta 1983 celo otvorila repertoarno sezono tamkajšnjega Volkstheatra. Tomizza se je »še po dveh desetletjih« rad »spominjal aplavza v ljubljanski Drami, ki je trajal 20 minut« (Jan 2001: 19), posebej ponosen pa je bil na opravljeno delo leposlovnega Hermesa med Italijani in Slovenci, na svojo »vlogo posrednika med občinstvom, ki ne pozna Cankarja, in drugim, ki ga upravičeno obožuje« (Jan 2001: 19).¹¹ O samem romanu in njegovem slovenskem očetu je v premierni brošuri spoštljivo zapisal:

Pri tem Cankarjevem delu me zmeraj znova prevzema stalno in naravno sožitje celo nasprotujočih si motivov znotraj iste teme, lika ali pogleda bodisi na svet bodisi, preprosto, na okolje. Ta knjiga se predstavlja kot ploska, premočrtna, skoraj zgledna parabola: obvezna pot nedolžnega in nesebičnega učitelja, ki se mora pomeriti z neusmiljenim zakonom življenja in mu nazadnje bedno podleči. Pa vendarle: kakšen splet različnih usod spremlja in zahrbtno posiljuje že samo po sebi negotovo pot Martina Kačurja, ki je protiheroj par excellence in v bistvu junak proti svoji volji, saj dvomi celo v lastno dobrohotnost! Pred nami je veliko realistično delo, ki se ne pokori nobeni shemi, ki ne zadovoljuje partizanov nobene ideologije in v katerem se nič ne dogaja po naključju ali zdi avtorsko vnaprej določeno (kljub vrtiljaškemu vrtinčenju navidez stranskih in med sabo enakih oseb, ki poseljujejo sceno). Zdi se, da namenja celo v lastni mali slovenski domovini nezaželeni Ivan Cankar iz svoje dvojne emarginiranosti izziv tudi velikim književnostim svojega časa, ko zagrizeno črpa iz stvarnosti, ki ždi ali vzhaja pred njegovimi očmi, ne meneč se za tveganje, da bi izpadel pri tem kdaj neprijeten in kdaj naiven. Toda skupaj z avtorjevo zamotano naravo ljudskega sinu in srednjeevropskega razumnika, upornega kristjana in odčaranega napredneža, internacionalista in domoljuba poklanja nazadnje prav to strogo spoštovanje resnice njegovim delom – Kačurju nad vsemi – polnost in

¹¹ Fulvio Tomizza: *Nel segno del rispetto*. »Quaderni del Teatro Stabile Friuli Venezia Giulia«, n. s., št. 5, 1976. Prevod odlomka M. K. V izvirniku: »Ma, nel riproporre da Trieste il mondo di Kačur settant'anni dopo la sua nascita forse ho anche svolto il ruolo di mediatore tra un pubblico che non conosce Cankar e un altro che legittimamente lo esalta.«

neoprijemljivost, bogastvo socialnih, političnih in eksistencialnih tem, a tudi podtalnih, nadvse osebnih vibracij. In nam postavlja danes Martina Kačurja v soj nepričakovane, vznemirljive aktualnosti.¹²

Po predstavi *L'idealista* je Cankar še naprej ponikalniško pojil Tomizzevo prozo, motivno pa privrel najočitneje na plano avgusta 1994 v uvodno navedeni spominski skici *L'ora di sloveno*, ki jo je avtor naslednje leto vključil v esejistični cvetnik *Alle spalle di Trieste* (Trstu za hrbtom). Sredi v njem zbranih, pretežno tržiško obmejno stvarnost ali avtorjevo poetiko popisujočih kratkoproznih utrinkov, nastalih med letoma 1969 in 1994, omenjeni kronološko obnavlja Tomizzevo odkrivanje Cankarja, njegovo zagledanost vanj, razumevanje njegovih del, pojasnjuje avtorjevo vodilno estetiko ob dramski predelavi Cankarjeve proze in zvečine »moralni« vpliv slovenskega vzornika nanj.

Tudi po memoarskem zapisu *L'ora di sloveno* pa je Cankar ostal če ravno ne v fokusu, zagotovo v živem zaledju Tomizzeve ustvarjalne pozornosti. Zaradi tiste črtice *Ha tradito la madre* (Mater je zatajil), ki ga je dobrega pol stoletja prej tako usodno uročila, se mu zapisala »v globino in skoraj rentgenizirala njegovo dušo«

¹² Prevod odlomka M. K. V izvirniku: »Di quest'opera di Cankar continua a colpirmi la costante e naturale convivenza di motivi addirittura opposti dentro allo stesso tema, allo stesso personaggio, alla stessa visione sia del mondo sia del semplice paesaggio. Si presenta come un libro piano, lineare, quasi una parabola edificante: l'itinerario obbligato di un maestro candido e altruista che deve misurarsi con la legge spietata della vita e non potrà che soccombere miseramente. E invece quale intreccio di destini diversi accompagna e forza subdolamente il cammino di per sé incostante di Martin Kačur, antieroe per eccellenza e in definitiva eroe involontario, perché insicuro nella sua stessa volontà di bene. Ci troviamo di fronte a una grande opera realista, che si rifiuta di obbedire a qualsiasi schema, che non accontenta nessun partigiano di una determinata ideologia, e nella quale nulla avviene per caso e nulla (nonostante il vorticoso carosello di personaggi apparentemente minori e uguali fra di loro che popola la scena) sembra essere stato preordinato dall'autore. Invisibile nella sua stessa piccola patria slovena, dalla sua doppia emarginazione Ivan Cankar pare lanciare una sfida anche alle grandi letterature del suo tempo con l'accanirsi ad attingere a una realtà quale stagnava o lievitava davanti ai suoi occhi, non esitante a correre il rischio di riuscire qualche volta sgradevole e qualche altra ingenuo. Ma, unitamente alla sua complessa natura di figlio del popolo e di intellettuale mitteleuropeo, di cristiano ribelle e di sfiduciato progressista, di patriota e di internazionalista, è infine proprio questo rigoroso rispetto del vero a rendere la sua opera - il "Kačur" sopra tutte le altre - così corposa e così impalpabile, ricca di temi sociali, politici ed esistenziali, ma anche di personalissime vibrazioni sotterranee. A farcela apparire oggi di un'inaspettata, conturbante attualità.«

(Tomizza 1992: 55),¹³ ni namreč Tomizza vse do smrti leta 1999 nikoli pozabil nanj. A kako je Cankarjev »način pisanja, pristopa do določenih problemov in določenih drgetov vesti«, ki je bil istrsko-tržaškemu pisatelju – kot sam izrecno priznava – naravnost »po meri ukrojen« (Tomizza 1992: 55),¹⁴ odzvanjal v njegovem leposlovju? Koliko in kje slovenski mojster filigransko preseva skozi votek Tomizzeve pripovedi?

CANKAR V DELU FULVIA TOMIZZE

Najzgodnejšo motivno vzporednico s Cankarjem je v prvem romanu *Materada* (1960) uzrl in potegnil že Tomizza sam. Vztrajna predanost romaneskni protagonistov, bratov Coslovich, lastni s trdom obdelovani zemlji se mu je namreč zdela na moč asonirajoča trdovratni navezanosti Cankarjevega Jerneja na Sitarjevino, podoben posestveni sad kmečkih žuljev. Ali po avtorjevo:

[...] menim da se je žilavost, s katero so bratje Coslovich zasledovali posest zemlje, ki so jo od nekdaj obdelovali, zelo približevala, do določene točke celo ujemala s skoraj paranoično odločnostjo starega slovenskega hlapca v zahtevi, da uživa sad svojega dela in prepreči njegovo ponovno, pamtiveško in uzakonjeno prisvojitvev (Tomizza 1995: 148-149).¹⁵

Tomizza je sicer zanikal Cankarjev neposredni vpliv na *Materado*, saj je motivna podobnost izvirala iz same dinamike kmečkega življenja in sveta, iz tako v Istri kot na slovenski Betajnovi sorodnih lastninskih razmerij, iz socialnega prepada med gruntarji in bajtarji, posestniki in obdelovalci, gospodarji in hlapci. A podzavestnega vzroka sozvočja le ni mogoče povsem izključiti.

Pač pa je istrsko-tržaški avtor izrecno priznal, da se je ob Cankarjevem Jerneju studenčno napajal pri sočasnem snovanju pripovedi *La fossa* (Grob), ki jo je izpisal leta 1958 in nato knjižno objavil leta 1985 v kratkoprozni zbirki *Ieri, un secolo fa*

¹³ Prevod odlomka M. K. V izvorniku: »Forse nessun altra pagina di autori ben più grandi mi ha colpito tanto, e nel profondo, facendo quasi una radiografia della mia anima.«

¹⁴ Prevod odlomka M. K. V izvorniku: »Sentivo che quel modo di scrivere, quel modo di accostarsi a certi problemi e a certi sussulti della coscienza, era fatto su mia misura.«

¹⁵ Prevod odlomka M. K. V izvorniku: »... credo che la tenacia con cui i fratelli Coslovich perseguivano il possesso di una terra sempre lavorata da loro si accostasse parecchio, anzi collimasse fino a un certo punto, per l'ambiente un po' diverso e soprattutto per la situazione politica addirittura rovesciata, con la determinazione quasi paranoica del vecchio servo sloveno a volere il frutto del proprio lavoro, a impedire ad ogni costo un'ennesima, inveterata e legalizzata usurpazione.«

(Včeraj, pred enim stoletjem). Na sedemintridesetih straneh te ganljive pripovedi o revnem, za izkop groba najetem kmetu Andrei, ki spričo bližajočih se pogrebcev z ubijajočo naglico in nadčloveškim naporom naposled le uspe iztrgati kamniti kraški zemlji luknjo večnega počitka za vaško pokojnico Catino, veje zlasti iz notranjega monologa protagonista toliko cankarjansko Jernejevega, da ga sam avtor ni mogel spregledati in je zato odkrito priznal, kako tu v govoru in valoviti misli »enako priletnega dninarja, ki koplje grob in najde kamen, [...] očitno odmeva Bortolo-Jernej« (Tomizza 1995: 149).¹⁶

Marsikatero cankarjansko potezo izkazujejo tudi književni liki Tomizzevega najboljšega dela, v času snovanja drame *L'idealista* izpisanega in leta 1977 objavljenega romana *La miglior vita* (Boljše življenje). Kako bi v cerkovniku Martinu Crusichu, vestnem popisovalcu travmatične obmejne zgodovine male istrske fare, ne razpoznali mestoma samega Cankarja biografa in kronista, v oblastnih cerkvenih možeh pa, kot sta don Kuzma ali don Angelo Berton, obraz marsikaterega strogega, nepopustljivega župnika iz Cankarjevih pripovedi in dram, od *Jerneja* do *Hlapcev*? Sama italijanska kritika ni mogla mimo tovrstnih sorodnosti, saj je npr. celo recenzent popularne vsedržavne revije *L'Espresso* Paolo Milano ob izidu romana dobesedno zatrdil:

Boljše življenje je zelo blizu kmečkim sagam romanopiscev slovanskega območja, kakor tistemu *Martinu Kačurju* Slovenca Ivana Cankarja, ki ga je Tomizza pred kratkim dramatiziral za italijanski oder.¹⁷

Toda najbolj očitno, zavezujoče in neposredno je Cankar oplodil Tomizzevo misel in pero leta 1976, ko se je po naročilu predsednika italijanskega stalnega gledališča Furlanije Julijske krajine Guida Botterija istrsko-tržaški avtor lotil omenjene dramske predelave romana *Martin Kačur*.

Delo je Tomizza zastavil minimalistično: drama *L'idealista* naj bi kar se da verno odsevala romaneskni siže in dialoško podobo izvirnika, brez nadgrajevalnih

¹⁶ Prevod odlomka M. K. V izvirniku: »... l'influenza di Cankar [...] si darà quando ambienterò il racconto *La fossa* in suolo sloveno del Carso e il pure anziano giornaliero che scava la sepoltura e incontra la pietra parlerà e svilupperà il suo fluttuante pensiero sull'evidente eco del Bortolo-Jernej«.

¹⁷ Paolo Milano: *La miglior vita*. *L'Espresso* XXIII, 1977 (15. 5. 1977), št. 19. Prevod odlomka M. K. V izvirniku: »*La miglior vita* è molto vicina alle saghe contadine dei romanzieri dell'area slava, come quel *Martin Kačur* dello sloveno Ivan Cankar, che Tomizza ha di recente ridotto per le scene italiane.«

predelav in posegov, da bi tako na najzvestejši možni način posredovala italijanskim gledalcem Cankarjevo poantno sporočilo. Svoj spoštljiv, skorajda filološki odnos do slovenske predloge je avtor poudaril tudi v priložnostni gledališki brošuri:

Moje delo dramskega prirejevalca romana se je odvijalo v znamenju največje in zaupljive spoštljivosti do izvirnika, čeprav je moralo upoštevati potrebe, ki jih narekuje scenska predelava.¹⁸

Sam demiurški postopek stvarne teatarske ubeseditve romaneskne snovi pa je pozneje takole opisal:

Scensko predelavo dela mi je prišepnilo dogajalno sosledje, ki ga je sam avtor dal romanu, ko ga je razdelil na tri dele, ki ustrezajo trem različnim destinacijam učitelja Kačurja, v katerih sem sam uvidel postaje njegovega nenedolžnega križevega pota. Skušal sem jih kar se da povezati med seboj prek retrospekcije celotnega življenjskega loka, ki ga protagonist obnovi in articulo mortis, in prek večje mobilnosti stranskih likov; razmeroma bogatemu izvirnemu dialogu sem dodal nekaj vrivkov, ki so sevali iz konteksta pripovedi. Mojemu delu je primanjkovalo močne osebne invencije, a je bilo polno obzirnega namena, predočiti občinstvu, ki je sploh ni poznalo, Cankarjevo slovensko človeško komedijo (Tomizza 1995: 150-151).¹⁹

Kljub naglašeni zvestobi izvirniku pa zija med Cankarjevim *Kačurjem* in Tomizzevim *Idealistom* neplitka upovedna zev. Obe besedili izkazujeta sicer enako,

¹⁸ Fulvio Tomizza: *Nel segno del rispetto*. »Quaderni del Teatro Stabile Friuli Venezia Giulia«, nav. izd. Prevod odlomka M. K. V izvirniku: »Il mio lavoro di riduttore del romanzo si è svolto nel segno del massimo e fiducioso rispetto del testo originale, pur dovendo tener conto delle esigenze imposte da una trasformazione scenica.«

¹⁹ Prevod odlomka M. K. V izvirniku: »L'adattamento scenico dell'opera mi venne suggerito dalla scansione che lo stesso autore aveva dato al suo romanzo, diviso in tre parti corrispondenti alle tre disparate destinazioni del maestro Kačur, da me intraviste come stazioni della sua non incolpevole via crucis. Cercai di renderle il più possibile comunicanti tra loro attraverso la rivisitazione in articulo mortis dell'intero arco di vita da parte del protagonista e mediante una maggiore mobilità dei personaggi di contorno; al dialogo originale, piuttosto ricco, aggiunsi degli innesti riflessi dal contesto della narrazione. Fu, il mio, un lavoro privo di una forte inventiva personale, ma pieno di scrupolo inteso a far conoscere l'umana commedia slovena di Cankar a un pubblico che interamente la ignorava.«

tridelno dogajalno zasnovu in ambientacijo, ki kronološko popisuje Kačurjev moralni propad na poklicni poti iz Kotline in Zapolja mimo Blatnega dola do Lazov: v romanu prek treh delov, od katerih se vsak členi na tri nadaljnja poglavja, v besedilno krajši, na enainosemdesetih straneh izpisani drami pa prek treh dejanj, vsako od katerih je sestavljeno iz več prostorsko različnih prizorov. Toda zaradi nujno sežete gledališke oblike se dobra štirideseterica Cankarjevih romanesknih likov skrči na skupno osemtrideset Tomizzevih glavnih in stranskih dramskih oseb, množični prozori razvođenijo v fenotipsko glasniško posameznitvo, nekatere ne ravno obrobne figure romana pa v drami docela izginejo, ali so zgolj bežno omenjene. Med njimi še najbolj bode v oči sežetje treh Kačurjevih otrok – Toneta, Francke in Lojzeta – v eno samo, v drugem dejanju nastopajoče in neimenovano dete. Ves sklepni romaneskni prizor smrti bolehnega triletnega ljubljénčka Lojzeta, ki pahne očeta Martina še globlje v brezno eksistencialnega obupa, je tako izpuščen, s čimer odpade dodatna, nezanemarljiva motivacija za protagonistovo usodno zapitje in grenko smrt. Tomizzeva dramska predelava fokusno naglašuje torej bolj Kačurjevo erotično, zakonsko, poklicno, politično in kulturno odčaranost kot čustveno, osebno in družinsko skrušenost.

Vidne odstopne od prostorsko-dogajalnega sosledja romana pa beleži tudi dramski siže Tomizzevega *Idealista*. Medtem ko se namreč Cankarjeva predloga prične z učiteljevo premestitvijo iz Kotline, nadopolnim čakanjem kočije v poštni gostilnici in hrepenenjem po boljši poklicni prihodnosti v Zapolju, se dramski zastor *Idealista* odgrne sredi sklepnih Lazov nad pijanim, iz krčme na cesto pahnjnim, »od alkohola in jetike uničenim« (Tomizza 1976: 1)²⁰ Kačurjem, ki v blodnem spominskem monologu retrospektivno obnovi posamezne postaje svoje življenjske kalvarije. Občutnejše sižejske razlike je opaziti tudi v drugem, blatnodolskem dejanju drame, v katerem je Tomizza iz svoje ustvarjalne malhe dodal prizor Kačurjevega napada s pestjo na mladeniča, ki po poroki na glas podvomi v ženino čast, in končno sceno Tončkinega erotičnega zapeljevanja, ki protagonistu prepreči odhod na sklican prevratniški shod s kmeti in delavci. Tudi tretje, sredi Lazov vprostorjeno dejanje izkazuje nekaj odstopov od izvirniške prozne predloge: Cankarjev do Kačurja kritični, a neimenovani mladi kolega je v Tomizzevi predelavi hrvaško interferenčno poimenovan kot »maestro Petar« (učitelj Petar, namesto Peter), dodan je protagonistov daljši notranji monolog, pred

²⁰ Prevod odlomka M. K. V izvirniku se uvodna didaskalija drame glasi: »La scena è buia. Martin Kaciur, distrutto dall'alcol e dalla tubercolosi, viene sbattuto fuori dal bar-ristorante di Lazi da due camerieri e finisce malamente in terra. Il suo parlare sembra più un delirio, che il soliloquio di un ubriaco.«

koncem pa zlomi Kačurja namesto tragične sinove smrti dialoški križni ogenj očitkov iz ust kolegov Ferjana in Jerina, ki ga neusmiljeno opsujeta s klerikalcem, cunjo, petoliznikom in socialistom.

Izvirniku zvestejša od sižejske je zagotovo besedna podoba Tomizzeve priredbe: dialogi so namreč skoraj dobesedno posneti po italijanskem prevodu Eria Franchija, pisatelj jim je mestoma pridal le kako značaj nastopajočih podkrepljujočo repliko, redkeje pa čisto svoj, nanovo domišljen in motivacijsko ozadje dramske akcije pojasnjujoči besedilni vrivek.

Vendar potrjuje nadrobna nazorska, tematska, motivna, zgradbena in slogovna primerjava obeh leposlovnih del²¹ Tomizzevo načelno zvestobo Cankarju, ki izpade kljub mestoma premaknjenemu problemskemu težišču ali rahlo spremenjeni značajski obarvanosti posameznih likov tudi v italijanski dramski preobleki narodno angažirani idealist, do konca upajoče razpet med hrepenenjem in stvarnostjo, kulturo in politiko, lučjo in blatom, jazom in svetom. Tomizzevo »obrnitiško delo« (Tomizza 1995: 151)²² dramskega posredovalca Cankarjevega leposlovja v italijanski kulturni prostor je s predstavo *L'idealista* zato tarčno doseglo zastavljeni cilj:

[...] prvič predstaviti tržaškemu občinstvu avtorja, ki je slovenskim someščanom nadvse ljub, in ojačiti vezi med prebivalci obeh narodnosti s tudi v slovenski prestolnici med turnejo po nekdanji Jugoslaviji odigrano predstavitvijo italijanske interpretacije enega izmed vogelnih kamnov slovenske književnosti (Tomizza 1995: 151).²³

Po ugledališčenju Kačurja in občasnem obrobnejšem motivnem ali slogovnem spogledovanju z njegovim avtorjem v romanih iz osemdesetih in zgodnjih devetdesetih let XX. stoletja je Tomizza vnovič priklical Cankarja pod svoje pero v

²¹ Cankarjev izvirnik je s slovenskim prevodom *Idealista* delno primerjal France Vurnik po slovenski uprizoritvi Tomizzeve dramske predelave 12. 9. 1985 v Primorskem dramskem gledališču v Novi Gorici. Prim. France Vurnik: *Trikkrat s Cankarjem za današnjo rabo. Sodobnost XXXIII*, 1985, št. 11, 1115–1119.

²² Prevod odlomka M. K. V izvirniku: »Il mio lavoro artigianale ...«.

²³ Prevod odlomka M. K. V izvirniku: »Credo che l'importanza culturale di quest'operazione del Teatro stabile del Friuli-Venezia Giulia sia stata in definitiva quella di presentare per la prima volta al pubblico triestino un autore molto amato dai concittadini sloveni e di aver rinfancato il legame tra le due popolazioni proponendo anche nel capoluogo sloveno, durante la tournée nella ex Jugoslavia, l'interpretazione italiana di uno dei capisaldi di quella letteratura.«

že omenjenem spominskem zapisu *L'ora di sloveno* iz leta 1994. Čeprav v njem časovno zaporedno obnavlja svoja bralska in umetniška srečanja z vrhniškim mojstrom, izzveni skupnih sedem strani te avtobiografske skice tudi v kroniko avtorjevega odkrivanja »književnosti, duha in celotne stvarnosti Slovencev« (Tomizza 1995: 145)²⁴ skozi duhovno prizmo Cankarjevega leposlovja.

Da je ohranil nato Tomizza do zadnjega Cankarja v živi zavesti, izpričuje marsikatera stran celo njegovega postumno objavljenega pisanja: od značilno cankarjanskega moralnega prologa k delu *Il sogno dalmata* (Dalmatinske sanje, 2001) do neredkih odlomkov romana *La visitatrice* (Obiskovalka, 2000), kakor je ob podrobnem študijskem vzporejanju obeh književnikov ugotovil pred nedavnim pozorni italijanski tržaški kritik Fabio Venturin:

Odmevi Cankarja bodo v Tomizzi še dalje podtalno delovali v tem kontekstu, ki ga sicer tesno objema stvarnost, a ga pisatelj nato razpleta v vseh svojih s tragedijami XIX. stoletja preplavljenih in pogojenih zgodbah. Njegove v vznemirljivih vprašanjih in zgodovinskih skrivnostih odzvanjajoče odjeke lahko zaznamo celo v postumnem romanu *La visitatrice* (napisanem leta 1994, a objavljenem leta 2000), v katerem se zdijo protagonistova mučna spraševanja, ker nanje ne najde gotovih odgovorov, sorodna dilemam Martina Kačurja.²⁵

ZEMLJA, NAROD, MATI, KRIVDA ... – UNIVERZALIJE CANKARJEVE KNJIŽEVNOSTI

Ivan Cankar je torej vtisnil Fulviu Tomizzi globok, dolgotrajen in mnogobarven pečat. Prevezel ga je bodisi nazorsko, idejno, politično, bodisi etično, psihološko, bodisi tematsko, motivno, slogovno. Vanj je seval najprej s svojim angažiranim zavzemanjem za bednike s klanca, za socialno pravico, enakost, demokracijo, za odpravo izkoriščanja delavcev in kmetov, za »boljše življenje« Dostojevskega

²⁴ Prevod odlomka M. K. V izvorniku: »Il mio primo incontro con Ivan Cankar, la letteratura, lo spirito e l'intera realtà degli sloveni, risale a oltre quarant'anni fa, quando frequentavo il ginnasio-liceo "Carlo Combi" di Capodistria.«

²⁵ Fabio Venturin: Tomizza e Cankar, le vie di un incontro. V: Elvio Guagnini, Fabio Venturin (ur.): *Scrittori italiani e cultura slovena*. Trst, Lint, 2018, 65. Prevod odlomka M. K. V izvorniku: »Gli echi di Cankar in Tomizza lavoreranno ancora sotterraneamente in tale contesto, avviluppato nella realtà, ma disteso dallo scrittore in tutte le sue storie, immerse e condizionate dalle tragedie del Novecento. Fino a farne percepire gli echi, nelle inquietanti domande e negli enigmi della storia, perfino nel romanzo postumo *La visitatrice* (scritto nel 1994, pubblicato nel 2000), dove gli interrogativi tormentosi del protagonista appaiono singolarmente analoghi, per la mancanza di risposte certe, a quelle del Martin Kačur.«

»ponižanih in razžaljenih«. Zapisal se mu je v dušo njegov krik po kulturni emancipaciji posameznika, ljudstva in naroda iz spon nehumanega, dobičkarskega kapitalizma, pod kožo mu je zlezal njegov razsvetljeni socializem, za katerega se je z mislijo na svoje stoletja tlačene Istrane tudi sam prevratno opredelil: najprej sredi protislovne povojne Jugoslavije, ki je gradila njemu ideološko sicer sozvočen socializem s človeškim obrazom, a silila v isti sapi njegove italijanske rojake v begunstvo čez mejo, nato pa sredi nič manj protislovne republikanske Italije, ki je na papirju sicer oznanjala demokracijo in državljansko enakopravnost, v resnici pa asimilacijsko še naprej zatirala avtohtone manjšine, dopuščala fašistični revanšizem, volilno izkoriščala ezulsko zagrenjenost in zlasti v njegovem azilnem Trstu rasistično zopervalo krajevnemu slovenstvu.

A Cankar ni omrežil Tomizze le nazorsko in politično, marveč tudi etično in moralno. Plodno mu je ostebril zlasti misel o etični funkciji leposlovja, o čustveni katarzi posameznika ob branju, o moralnem dvigu in izboljšanju človeka s pomočjo brechtovskega orožja literature. Nemara tudi zaradi tako intenzivnega vživljanja vanj, zaradi ob njegovih grehah, krivdah in kesanjih doživete empatije je istrsko-tržaški pisatelj intervjujsko lahko priznal Riccardu Ferranteju:

Disciplina in vaja pisanja sta me izboljšali kot človeka, me naredili neusmiljeno iskrenega s samim sabo in me podžgali, da sem se osvobodil napak, ki jih nisem prenašal pri drugih, s čimer sem postal hkrati prizanesljivejši. Po zaslugi pisanja se je moje življenje postopoma pomnožilo in zgostilo (Tomizza 1992: 141).²⁶

V Tomizzo pa je slovenski mojster kapnil tudi marsikatero ožje literarno – snovno, tematsko ali motivno spodbudo. Krčevita kmečka navezanost na zemljo, žilava rodna topofilija, sinovska ljubezen do matere, sram ob lastnem preprostem družinskem ali socialnem izvoru, moralni greh njegovega zatajevanja, posledična krivda in kesanje, pa še obmejniška izrinjenost, majhniška nemoč, nasilnost zgodovine, odrešitvenost kulture, brezkompromisna kritičnost do oblasti, družbe, države, cerkve, angažirano rodoljubje in narodnjaštvo – vsa ta in še mnoga druga snovna, tematska ali motivna zrna iz Cankarjeve njive so klijočče osemenila tudi Tomizzeve leposlovne brazde.

²⁶ Prevod odlomka M. K. V izvorniku: »La disciplina e l'esercizio dello scrivere mi hanno migliorato come uomo, rendendomi spietatamente sincero con me stesso e stimolandomi a liberarmi di difetti che non sopportavo negli altri, divenendo, allo stesso tempo più indulgente. Grazie allo scrivere la mia vita si è progressivamente amplificata ed intensificata.«

In nenazadnje: tu in tam je v italijanskem piscu, v njegovem mestoma zgoščnem, odsekanem stavku krajinskega opisa ali notranjega monologa opaziti (resda redkeje in časovno zamejeno) celo Cankarjevo slogovno, ritmično žarčenje, njegovo slovesno, biblijsko iterativnost, njegovo jezikovno izbranost in izbrušenost ...

Četudi še tako zmuzljivi, objektivno majavi in znanstveno neizmerljivi pa udejanjajo prav opisani, v pričujočem prispevku analitično preresetani duhovni, nazorski, idejni, problemski, tematski, motivni ali slogovni odbleski slovenskega mojstra v očeh in peresu Fulvia Tomizze resnično bistvo, jedrne univerzalije Cankarjeve umetnosti: tiste, ki iz nje še danes sevajo v svet onkraj pregrad časa, prostora, jezika ...

VIRI IN LITERATURA

CANKAR, Ivan, 1967-1976: *Zbrano delo*, I-XXX. Ljubljana: DZS.

JAN, Zoltan, 2001: *Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih*. Ljubljana: Rokus, Slavistično društvo Slovenije (Slavistična knjižnica 5).

- -, 2001: *Poznavanje slovenske književnosti v Italiji po letu 1945*. Ljubljana: Rokus, Slavistično društvo Slovenije (Slavistična knjižnica 4).

KOŠUTA, Miran, 2005: Na klancu ponižanih in razžaljenih. Fulvio Tomizza in Slovenci. Fulvio Tomizza: *Obiskovalka*. Celovec: Mohorjeva založba. 117-122.

TOMIZZA, Fulvio, 1976: *L'idealista* (tipkopis). Trst: Civico Museo teatrale »Carlo Schmidl«.

- -, 1980: *La miglior vita*. Firenze: Sansoni Editore Nuova.

- -, 1985: *Ieri, un secolo fa*. Milano: Rizzoli.

- -, 1992: *Destino di frontiera*. Genova: Casa Editrice Marietti.

- -, 1995: *Alle spalle di Trieste*. Milano: Bompiani.

